

Mikulášek, A., Glosíková, V., Schulz, A. B.: Literatura s hvězdou Davidovou. Slovníková příručka k dějinám česko-židovských a česko-židovsko-německých literárních vztahů 19. a 20. století. Praha, Votobia 1998, 450 s., příl. XLVII s.

Literatura s Hvězdou Davidovou. slovníková příručka... „první svého druhu u nás“, dočteme se v předmluvě, a nic jiného nemůžeme konstatovat ani my. Slovník. či slovníková příručka, v níž je, ať už v jakkoli časově či žánrově vymezeném prostoru, sjednocovacím prvkem fenomén židovství, se u nás objevuje poprvé. Co v tomto slovníku či příručce najdeme, napovídá podtitul publikace. Šťastná myšlenka (a její realizace v této podobě) zaplnit dosud bílá, či nevyjasněná místa na mapě české literatury, může vzbudit sporné, dokonce i protikladné ohlasy. Je to samozřejmé. Především se tu stýká několik různých světů či kultur. Ty jsou prezentovány představiteli přinejmenším různých profesí a zaměření v rámci vymezeném novodobě pojatému pojmu kultura. Tím je dán obsah příručky. Časové rozmezí je uvedeno v podtitulu. Jednotlivá hesla mají podobu medailonů s výběrem bibliografie a nejdůležitější literatury. Protože kolektiv autorů je nesourodý, určitou nesourodost zaznamenáme i v jednotlivých heslech-medailonech (v nich si každý autor za správnost a objektivitu ručí sám).

Příručka nepodává v jednotlivých heslech vyčerpávající informaci (tím rozumíme i bibliografické údaje) o daném autorovi, ani není vědeckou studií. Některým heslům lze mnohé vytknout. Mějme však na paměti záměr iniciátorů příručky. Je to fenomén židovství v české literatuře či v literatuře v českých zemích. Tím je zároveň jasně řečeno, že nejde jen o česky psaná díla, ale že musí být nutně zahrnuta i veškerá literární díla vzniklá v regionu českých zemí, případně díla autorů majících k Čechům, Moravě, či Slezsku jakoukoli jinou vazbu (rozumí se literární), v níž je judaismus jakkoli evokován. Pro záměr příručky připadá v úvahu kromě české především německy psaná literatura. Příručka tento záměr splňuje. Připomíná zapomenuté a polozapomenuté české i německy píšící autory stejně jako autory známé, jež však ukazuje zcela jinak než najdeme v jakýchkoli dějinách české či německé literatury. Někteří německy píšící židovští autoři nenašli místo ani v české ani v německé literatuře. Víme o nich, ale marně o nich hledáme jakoukoli zmínku kdekoli. Der ewige Jude (věčně bloudící žid), Ahasver, je jediný, co nás v této souvislosti napadne... Příručka upozorňuje na to, „co v učebnicích nebylo a dosud není“. Židovství a jeho neustálá přítomnost (zde myslíme české země) bylo, nejen v dějinách literatury, když už ne zcela vymazáno, tak tedy odsunuto na periferii veškerého dění. Přesto jsou židé organickou součástí našich dějin. To nám chce „Hvězda Davidova“ z hlediska literární tvorby připomenout.

Budeme-li příručku hodnotit z hlediska přísných u nás zavedených vědeckých pravidel, propadne. Budeme-li ji hodnotit z hlediska ortodoxního židovství, propadne dvakrát. Zhodnotíme-li ji v rámci literárního vývoje a literárních vlivů u nás v 19. a 20.

století, zvítězí. Zařadíme-li ji do proudu evropského literárního vývoje, najde zcela jistě své místo...

Její přínos je nesporný i v další rovině. Je nestranná. Nezamlčuje a nevynechává ani zdánlivě bezvýznamné autory, jejichž podíl na formování literatury na našem území není tak zcela zanedbatelný.

Příručka je vytykáno mnoho a mnohými. Nikdo z těchto mnohých podobný nápad neměl a měl-li, nere realizoval jej... Jeden z recenzentů příručky napsal, že vznikala doslova na koleně. To je třeba potvrdit. Jiný o ní tvrdí, že je nepodařená. I kdybychom toto tvrzení připustili, stále tu zůstane jeden obrovský klad. Připomíná zapomenuté a zároveň nově ukazuje určité literární vztahy a vazby, bez kterých je česká literatura nemyslitelná, a o kterých se dosud mlčelo. „Hvězda Davidova“ je tu a vzbudila ohlas. Kladný i záporný. Nezapadla. A to je důležité. Vlastní rozsah a obsah příručky je vymezen poměrně malým časovým prostorem 19. a 20. stol. (tedy de facto dobou zániku ghetta po dobu dnešní), avšak nabitým převratnými dějinnými událostmi. Účastníci tohoto dění procházejí obrovskými změnami a přerodem. To se zrcadlí i v literární tvorbě všech autorů. Žijících na území státu (v rámci tohoto období států), do něhož spadají i Čechy a Morava, bez rozdílu národnosti a konfese. V tomto „kotlí“ se ocitla redakce jmenované příručky. Měla na výběr z tisíců jmen autorů, ale i překladatelů, žurnalistů, literárních kritiků... Celkový a v dané fázi konečný výběr autorů působí na první pohled jako nesourodý konglomerát. Sjednocuje je „Hvězda Davidova“. V našem měřítku, na našem území, zastupují tři různé světy – židovský, německý, český. Ty se natolik prolínají a prostupují, že vzájemně splývají, přesto jsou naprosto odlišné.

Výběr autorů nebyl pro redakční radu zajiště jednoduchý. Výsledkem výběru je tato příručka, celek sám o sobě uzavřený, autofi od A do Z, ale tento jakkoli uzavřený celek se otevírá dalším dílům, nastiňuje možnosti jít dál, z centra I. dílu vymezeného 19. a 20. stoletím a výběrem (dle redakční rady, nejdůležitějších osobností) až na periferii dílů posledních.

V současné době se již dokončuje díl či svazek druhý, vymezený stejným časovým rozpětím, ale s širším záběrem výběru autorů.

Povšimněme si nyní zpracování jednotlivých hesel čili medailonů. Výběr autorů dle určitého klíče je řazen abecedně bez ohledu na židovský či nežidovský původ. Čtenář je seznámen se stručným životopisem autora zasazeným do kontextu doby a prostředí, z nichž autor pochází. Dále je charakterizováno dílo a reflexe židovství v něm. Často s uvedením ukázky z díla. Setkáme se tak s autory téměř neznámými, pro tento záměr však důležitými, ale i autory známými, pro nás zde nově objevenými, neboť jejich dílo je osvětleno jinak, z jiné strany, než jsme tomu byli zvyklí. Je zdůrazněna ta část díla, ta fakta, která dosud zůstávala nepovšimnuta a ve stínu. Zdůraznění a vyzdvížení reflexe židovství v dílech nežidovských autorů, stejně tak korespondence autorů židovských s nežidovským světem a vyrovnávání se s ním, je otázka velmi citlivá, je ostatně stále problém velmi citlivý i v dnešní době. Abychom se s ním vyrovnali, je třeba jej uchopit a mluvit o něm. Tento nesnadný úkol na sebe bere, na

poli kultury a na prvním místě literatury, uvedený kolektiv autorů a především hlavní redakce.

Každé heslo obsahuje na závěr výběr z bibliografie a literatury. Rozsah jednotlivých hesel je ponechán na rozhodnutí zpracovatele, případně upraven redakcí (značeno -r-). Tím se vysvětluje, proč některým autorům je věnována zdanlivě menší pozornost než jiným, že jednomu jsou věnovány tři stránky a jinému pět. Rozhodně nejde o podceňování toho či onoho autora a naopak o vyzdvihování jiného. Každé heslo je opatřeno šifrou autora.

Přiručka obsahuje několik předmětných hesel, v nichž se odráží nastíněná problematika – židovství na půdě české literární tvorby a v proudu literárněhistorického vývoje (např. jeho reflexe v dobových periodikách).

Předmluva seznamuje čtenáře se záměrem hlavního redaktora, následuje úvod, jenž vymezuje a zdůvodňuje rozsah příručky a výběr autorů, určuje a vysvětluje blíže některé pojmy spojené s danou problematikou. Zároveň nastiňuje vývoj této problematiky v průběhu zachyceného období, tj. posledních 200 let.

Nelze nezmínit se o příloze, která přibližuje čtenáři dobová periodika a aktuální úryvky z nich, fotografie autorů, titulní strany prvních vydání, karikatury a dobové kresby.

Pokud lze příručce něco vytknout, jsou to některé korektorské nedostatky v prvním vydání, jež však byly v dotisku (konec roku 1998) z velké části odstraněny. [Např. na s. 14 je v prvním vydání plánoval ještě napsal /napsal/, s. 17 ve Slezských písně /písních/ P. Bezruč, s. 27 Vom Geist der Volkswirtschafts /Volkswirtschaft/, s. 33 Die Suche nach dem Pflaumendunst /Pflaumendunst/, s. 113 Bähmische Dörfel /Böhmisches/, s. 117 ve jméně Akrimowicz je „m“ ztučněno, s. 183 Der Verschollener /Der Verschollene/ a Hudgerkünstler /Hungerkünstler/, s. 214 Zlurch /Zürich/. Světlemodré strofy (v překladu) na s. 232 mají k originálnímu barevnému ladění, jež zní Helldunkle Strophen, daleko (helldunkel – šerý, potměný). Na s. 233 je přehlédnutí: Das Land, das ich die zeige /dir/ a Eine krähe... /Krähe/, s. 260 Walpurgisnacht /Walpurgisnacht/, u hesla Rilke chybí šifra autora, na s. 309 chybí český překlad tří děl, a místo Geschichte der deutschen Literatur, čteme deutsche. Na s. 327 v hesle Šedinová Jiřina by bylo vhodnější: „Specializovala se na dějiny Židů“ místo „židů“, neboť její specializace je mimo rámec této příručky (jejíž specifčnost je výše zmíněna), a zde mimo tento rámec, jsou tito lidé chápáni jako národ, etnikum. Z Mittagsgöttin se na s. 327 stala Poslední bohyně (Mittag – poledne). Na s. 391 najdeme Mäkrisch-Ostrau /Mährisch/.

Toto vše jsou skutečně drobnosti, které lze redakci prominout a věřme, že v dalším vydání budou zcela odstraněny. Slovníková příručka Literatura s hvězdou Davidovou je průkopnické dílo. Ať má jakékoli nedostatky, zaslouží si ocenění, neboť průkopník má vždy těžkou a složitou pozici, je vystaven kritice mnohem ostřeji než kdokoli jiný. Každá, i malá chyba a nedostatek mohou v takových případech, podle vyspělosti společnosti, která je nucena přijmout nový pohled z nového hlediska a tím i dosud neznámé, ale dávno existující skutečnosti, nyní odkryté a volající alespoň po uznání že jsou, vyrůst až do oblundých rozměrů.

Přejme „Hvězdě Davidově“ stále světlo na literárním nebi naší literatury (neboť tam nesporně patří) a hlavním redaktorům stejně šťastnou inspiraci při volbě dalších autorů do dalších svazků či dílů jako v díle prvním.

Dovětek: Doba posledních 200 let nakonec pohltní všechny autory, protože židovství (judaismus) je součástí nás všech, jako my jsme jeho součástí. To se nezbytně promítá v kterémkoli díle kteréhokoli autora vyrůstajícího a čerpajícího z našeho prostředí. Kdo pochopil smysl této příručky, nepřekvapuje jej Karel Sýs vedle Franze Kafky, Jaroslav Vrchlický vedle K. H. Máchy, Roman O. Jakobson vedle Gustava Meyrinka...

Jana Švábová

Rossica olomucensia XXXIV (za rok 1995). Ročenka katedry rusistiky na Filozofické fakultě Univerzity Palackého. Olomouc 1997, 232 s.

Další, v pořadí již 34. ročenka olomoucké rusistiky obsahuje výhradně příspěvky přednesené na XII. Olomouckých dnech rusistů, které se v hanácké metropoli konaly již v srpnu 1995. Tematicky byla konference koncipována do dvou základních problémových okruhů: 1. Kultura cizojazyčné řečové komunikace (z hlediska lingvistického a lingvodidaktického) a 2. Ruská klasická literatura očima člověka 20. století.

„Pilotním“ příspěvkem na vlastní téma kultury řečové komunikace jako lingvodidaktického problému je úvodní stať domácího tandemu **H. Fildrová – E. Vysloužilová** *Культура иноязычного речевого общения как проблема не только лингвистическая и лингводидактическая*, v níž autorky poukazují na ty aspekty kultury řeči, které souvisejí se změnami v charakteru sociální komunikace, zejména pak s posilováním osobnostního principu komunikace, charakterizovaného zaměřením na dialog, polylog a konkrétního adresáta. Podrobněji jsou zde zmíněny metodické problémy osvojování si jazykové kultury v cizím jazyce v rámci organizované učební činnosti, především se zaměřením na nácvik skupinové řečové komunikace v triádě s cílovou dovedností zapojovat se do rozhovoru a vést polylog s několika účastníky. Obecné předpoklady zvyšování řečové kultury při výchově budoucích učitelů shrnuje **J. Krystýnková** v příspěvku *К проблематике развития культуры речи студентов-будущих преподавателей*. Jako základní podmínky autorka vyzdvihuje zřetel ke kultuře vyjadřování ve všech formách výuky, zavedení speciálních kurzů teorie a praxe kultury řeči, užívání spisovného jazyka ve výuce a kulturu chování učitele. Jednu z konkrétních možností zvyšování kultury cizojazyčné komunikace uvádí **M. Rohál** v příspěvku *Усвоение языковых афоризмов – важный компонент культуры иноязычного общения*. Autor konstatuje nedostatečný zřetel k úrovni řečové kultury při osvojování si ruského jazyka na školách a podtrhuje nutnost hledání metod a forem osvojování jazyka v kontextu jiné národní kultury. Jednu z možných cest zvýšení úrovně kultury vyjadřování vidí v osvojení si adekvátního množství jazykových aforizmů